



ROMAIN ROLLAND

Nuorukainen



ROMAIN ROLLAND

Nuorukainen

 SAGA
EGMONT

Romain Rolland

Nuorukainen

SAGA Egmont

Nuorukainen

Original title

L'adolescent

Cover image: Shutterstock

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726445664

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com – a part of Egmont,
www.egmont.com

I.

Eulerien talossa.

Koti oli tullut niin syvän hiljaiseksi. Isän kuoleman jälkeen oli kaikki siellä kuin kuollutta. Nyt, kun Melchiorin hällisevä ääni oli vaiennut, ei siellä enää kuulunut aamusta iltaan muuta kuin virran uuvuttava kohina.

Christophe oli heittäytynyt itsepintaiseen työhön. Mykällä raivolla hän näytti rankaisevan itseään siitä, että oli tahtonut olla onnellinen. Surun valituksiin ja sääliiviin sanoihin ei hän vastannut koskaan, niin jäykistynyt hän oli ylpeyteensä. Virkkamatta mitään hän jatkoi sitkeästi jokapäiväisiä tehtäviään ja antoi pianotuntinsa jäätävän kylmällä tarkkuudella. Oppilaat, jotka tiesivät hänen onnettomuutensa, olivat loukkaantuneet hänen tunteettomuudestaan. Mutta ne vanhemmat henkilöt, jotka olivat elämässä kokeneet tuskaa, tiesivät, että tämä näennäinen kylmyys saattoi lapsessa salata kärsimyksiä; ja heidän tuli Christophea surku. Hän ei ollut suinkaan kiitollinen heidän suopeudestaan. Ei edes musiikki tuottanut hänelle mitään helpoitusta. Hän harjoitti sitä ilottomasti, aivan kuin jotain velvollisuutta. Olisi voinut luulla hänen nauttivan siitä katkeruudesta, ettei hän saanut iloa enää mistään, tai siitä, että hän vakuutti itselleen asianlaidan olevan niin, koetti riistää itseltään kaikki syyt elää ja tahtoi samalla elää kuitenkin.

Hänen molemmat veljensä olivat peljästyneet suruun vaipunutta kotia ja olivat kiireesti paenneet sieltä pois. Rudolf oli mennyt enonsa Theodorin kauppa-liikkeeseen ja asui hänen luonaan. Ernest oli paria kolmea alaa

koeteltuaan saanut paikan eräässä Rhein-laiivassa, sellaisessa, jotka kulkevat Mainzin ja Kölnin väliä; häntä ei näkynyt kotona muulloin kuin silloin, kun hän tarvitsi rahaa. Christophe jäi siis äitinsä kanssa liian avaraan kotiin; ja varojen niukkuus ja eräiden isän kuoleman jälkeen huomattujen velkain maksaminen olivat saaneet heidät päättämään, että oli hankittava toinen, vaatimattomampi ja halvempi asunto, vaikkakin heistä oli vaikeaa entisestä luopua.

He löysivätkin pienen huoneiston, — kaksi, kolme kamaria toisessa kerroksessa eräässä talossa Kauppakadun varrella. Se kaupunginkortteli oli meluisa, keskellä kaupunkia, kaukana joen rannalta, metsiköistä ja kaikista tutuista paikoista. Mutta täytyi totella järkeä eikä tunteita; Christophelle tämä tarjosi erinomaisen tilaisuuden tyydyttää synkkää itsekidutushaluaan. Sitä paitsi oli talon omistaja, vanha oikeudenkirjuri Euler, isoisän ystävä ja tunsiperheen; se riitti hyvin ratkaisemaan Louisan päätöksen, sillä autiossa kodissaan hän tunsisä kovin hyljätiksi, ja hänen mieltään veti vastustamattomasti henkilöiden puoleen, jotka kätkivät muistossaan niitä olentoja, joita hän oli rakastanut.

He varustautuivat muuttoon. He painuivat jo kauan sitä ennen maistamaan viimeisten surullisen ja ainaiseksi jätettävän rakkaan kotilieden ääressä vietettyjen päivain katkeraa synkkämielisyyttä. He uskalsivat tuskin antaa toisilleen tuskastaan vihiä; he häpesivät tai pelkäsivät sitä tehdä. Kumpikin heistä ajatteli, ettei hän saanut toiselle heikkouttaan näyttää. Pöydässä, kahden kesken kolkossa huoneessa, jonka ikkunaluukut olivat melkein pä suljetut, eivät he tohtineet kohottaa ääntänsä, he söivät kiireesti ja karttelivat toistensa katseita, peljäten, etteivät voisi salata mielenjärkytystään. He erosivat kohta aterian jälkeen. Christophe lähti kaupungille asioilleen; mutta kun hänellä

oli tuokiokin vapautta, palasi hän kotiin, pujahti salaa huoneeseensa, nousi varpaillaan kamariinsa tai ullakkokomeroonsa. Siellä hän sulki oven, asettui nurkkaan jollekin vanhalle arkulle tai ikkunan pieleen, ja siinä hän istui kauan ajatuksettomana, kuullen korvissaan ainoastaan tuon vanhan talon määrittelemättömän hurinan, joka heräsi eloon pienimmästäkin liikkeestä. Hänen sydämensä värähteli kuin koko talokin. Hän tarkkasi tuskallisesti vienoimpiakin hiiskauksia ulkoa ja talon sisältä, puisten lattiain natinaa, tuskin huomattavia ja kotoisia ääniä: hän tunsu ne kaikki. Hänen tietoisuutensa raukeni, menneet kuvat olivat täyttäneet hänen ajatuksensa; hän ei herännyt tylsästä tilastaan ennenkuin pyhän Martin kellojen muistuttaessa hänelle, että oli taas aika lähteä.

Kerrosta alempana liikuskeli Louisa aivan hiljaisiin askelin. Tuntikausiin ei niitä kuulunut ollenkaan; hän ei pitänyt pienintäkään kolinaa. Christophe kuunteli teristäen korviaan. Sitten lähti hän alas, hiukan rauhattomana, niinkuin ihminen on aina kauan jälkeen suurien onnettomuuksien. Hän raotti äitinsä ovea: Louisa istui häneen selin; hän askarteli seinäkaapin edessä, keskellä kaikenlaisia esineitä: vaatetilkkuja, vanhoja, vajanaisia kapineita, muistoja, jotka hän oli ottanut käsille muka niitä järjestääkseen. Mutta hänellä ei ollut siihen voimaa; jokainen niistä toi jotain hänen mieleensä; hän katseli ja käänteli niitä käsissään, ja raukeni uneksimaan; esine luisui pois hänen sylistään; niin oleskeli hän monta tuntia, riippuvien käsin, lamassa tuolillaan ja vaipuneena tuskalliseen tylsyyteen.

Louisa-parka eli nykyään enimmänsä osan päiviään menneisyydessä, — tuossa surullisessa menneisyydessä, joka oli ollut hänelle niin saita iloista; mutta hän oli niin tottunut kärsimään, että hän oli nyt kiitollinen pienimmästäkin toisten ihmisten hyvistä töistä häntä

kohtaan, että kalpeimmatkin valonsäteet, jotka tuikkivat hänen elämänsä kaukaisesta menneisyydestä, riittivät sen kirkastamaan. Kaikki paha, mitä Melchior oli hänelle tehnyt, oli unohtunut, hän ei muistanut muuta kuin hyvät puolet. Aviotarina oli ollut hänen elämänsä suurin romaani. Joskin Melchiorin oli vienyt siihen ainoastaan oikku, jota hän oli pian katunut, niin oli Louisa puolestaan antanut itsensä koko sydämellään; hän luuli, että häntä rakastettiin, niinkuin hän itse rakasti; ja hänessä oli säilynyt Melchioria kohtaan liikuttava kiitollisuuden tunne. Millaiseksi Melchior naimakaupan jälkeen oli tullut, sitä ei Louisa koettanutkaan ymmärtää. Pystymättä näkemään todellisuutta sellaisena, kuin se on, osasi Louisa ainoastaan kärsiä sen sellaisena, kuin se on, nöyrän ja hyvän naisen tavalla, jolle ei ole tarpeen ymmärtää elämää voidakseen elää. Ne seikat, joita hän ei saattanut selvittää, hän jätti Jumalan selitettäväksi. Omituisen hurskauden vaikutuksesta lykkäsi hän Jumalalle kaiken edesvastuun monista vääryyksistä, joita hän oli ehkä kärsinyt Melchiorin ja muiden puolelta, mutta ei laskenut ihmisten osalle muuta kuin heiltä saamansa hyvän. Koko kurja elämä ei siis ollut jättänyt hänelle minkäänlaista katkeraa muistoa. Louisa tunsii ainoastaan olevansa kulutettu noina monina puutteen ja ponnistuksen vuosina, — niin hentorakenteinen kun hän oli; — ja nyt, kun Melchioria ei ollut enää olemassa, kun hänen kaksi poikaansa oli jo lentänyt pesästä pois ja kolmaskin näytti saattavan lähteä hänen luotansa, menetti hän kaiken voimansa toimia; hän oli väsynyt, untelo, hänen tahtonsa oli pökerryksissä. Hänellä oli tuollainen neurastenian kautensa, jollainen usein tulee utterille ihmisille vanhuuden ikärajaissa, kun odottamaton kohtalon isku riistää heiltä kaiken syyn tehdä työtä. Hänellä ei ollut enää tarmoa kutoa loppuun keskentekoista sukkaa, järjestää paikoilleen tavaroita laatikkoon, josta hän etsi

jotain, nousta sulkemaan ikkunaa: hän istui vain paikallaan, ajatuksettomin päin, voimattomana, — ainoastaan muistellakseen. Hän tunsi lamaannustilansa, ja hän punastui sitä kuin jotain häpeällistä; hän ponnisti kaikki voimansa salatakseen sitä pojaltaan; eikä Christophe huomannutkaan mitään, niin eristynyt oli hän oman surunsa itsekkyyteen. Kyllä hän tosin useinkin sisässään tuli kärsimättömäksi, kun näki äitinsä niin hitaaksi puheessa ja pienimpienkin tehtävien toimittamisessa; mutta niin suuresti kuin Louisan entinen toimeliaisuus oli muuttunutkin, ei Christophe sitä tullut pitkään aikaan ajatelleeksi.

Hän huomasi sen ensi kertaa eräänä päivänä nähdessään kummakseen äitinsä istuvan keskellä riepujaan, joista osa oli siellä täällä permannolla, osa kasassa äidin jaloissa ja toiset jälleen hänen helmassaan ja käsissään. Äiti istui kaula pitkällä, pää eteenpäin ojennettuna, jäykin ja vääristynein kasvoin. Kun hän kuuli poikansa tulevan sisään, niin hän vavahti; puna nousi hänen kalpeille poskilleen; vaistomaisesti koetti hän pistää käsistään piiloon esineitä, ja hän änkytteli nolona hymyillen:

— Tässä minä, järjestelin...

Christophen valtasi ahdistava tunne, kun hän näki äiti-raukan noin keskellä menneisyytensä pyhiä jäännöksiä, ja hänelle tuli sääli. Kuitenkin tekeytyi hän hieman tiukaksi ja jöröksi, herättääkseen äitinsä apaattisesta tilasta:

— Kuulkaa nyt, äiti, ei saa olla tuolla tavalla, keskellä tuota tomua, täällä, ummehtuneessa kamarissa! Se tekee pahaa. Täytyy ravistaa itseään, täytyy jättää mokomat järjestelyt.

— Niin, vastasi äiti lauhkeasti.

Ja hän koetti nousta ylös pannakseen muistonsa takaisin laatikkoon. Mutta hän istui jälleen paikalleen ja pudotti lamautuneena käsistään ottamansa esineet.

— Oi, minä en voi, minä en voi, vaikeroi hän, minä en voi siitä päästä!

Christophe peljästy. Hän kumartui äitinsä puoleen, hän silitteli hellästi molemmin käsin hänen otsaansa.

— Kuule nyt, äiti, mikä sinulla on? sanoi hän. Tahdotko, niin autan sinua? Oletko sinä sairas?

Louisa ei vastannut. Hänelle tuli sisäinen nyyhkytyksen puuska. Christophe otti häntä käsistä, hän laskeusi polvilleen äidin eteen, että olisi nähnyt huoneen puolihämärässä paremmin hänen kasvonsa.

— Äiti! sanoi hän rauhattomana.

Louisa painoi otsansa hänen olkaansa vasten, ja raju itku sai vallan.

— Minun poikaseni, hoki Louisa painautuen hänen puoleensa, pikku poikani!... Ethän sinä jätä minua? Lupaathan sen minulle?

Sääli raastoi Christophen sydäntä:

— En, äiti, minä en sinua jätä. Mistä sinulle on tullut sellainen ajatus?

— Minä olen niin onneton! Kaikki ovat jättäneet minut, kaikki...

Louisa näytti esineitä ympärillään, eikä Christophe voinut oikein tietää, puhuiko hän niistä vai pojistaan tahi rakkaista vainajistaan.

— Pysythän sinä luonani? Ethän sinä jätä minua?... Mihinkä minä joutuisin, jos sinäkin lähtisit?

— En minä lähde. Kuule nyt, me pysymme yhdessä. Älä nyt itke. Minä lupaan sen sinulle.

Louisa itki vain, voimatta lakata. Christophe pyyhki taskuliinallaan hänen silmänsä.

— Mikä sinulla on, rakas äiti? Sinä kärsit?

— En tiedä, en tiedä, mikä minulla on. Hän ponnisti voimansa rauhoittuakseen ja koetti hymyillä.

— Vaikka minä kuinka yrittäisin, minä alan aivan turhasta itkeä... Kas niin, nyt näet, minä alan taas... Anna minulle anteeksi. Minä olen typerä. Minä olen vanha. Minulla ei ole enää voimaa. Mikään ei enää tunnu miltään. En kelpaa enää mihinkään. Tahtoisin hautaan kaiken tuon muun kanssa...

Christophe painoi hänet rintaansa vasten aivankuin lapsen.

— Älä kiduta itseäsi, lepää, älä ajattele sitä enää...

Louisa tyyntyi vähitellen.

— Se on mieletöntä, minua hävettää...? Mutta mikä minulla on? Mitä se on?

Tuo ahkera vanha nainen ei jaksanut käsittää, miksi hänen ryhtinsä oli aivan murtunut; ja se oli hänelle nöyryytys, joka tuntui sydämen pohjaan saakka. Christophe ei ollut muka sitä huomaavinaan.

— Hiukan rasittunut vain, äiti, sanoi hän koettaen tekeytyä huolettomaksi. Se ei ole mitään, saat nähdä...

Mutta kuitenkin hän oli huolissaan. Lapsesta saakka oli hän tottunut näkemään äitinsä reippaana ja kestäväan alistuvaisena ja hiljaa kaikki koettelemukset. Ja tämä lamaantumisen pelotti Christophea.

Hän auttoi nyt äitiä ja he järjestivät permannolle hajalleen heitetyt esineet. Vähän väliä jäi Louisa tarkastelemaan jotakin esinettä; mutta Christophe otti silloin sen hellästi hänen käsistään, ja Louisa antoi hänen ottaa.

Tästä päivästä piti Christophe velvollisuutenaan olla enemmän äidin seurassa. Töistään päästyänsä ei hän enää sulkeutunut kamariinsa, vaan tuli äitinsä luokse. Hän tiesi, kuinka yksin Louisa oli, ja ettei hän ollut kyllin vahva kestäväan sellaista: oli vaarallista jättää hänet avuttomana siihen tilaan.

Christophe istahti illalla kotiin palattuaan äitinsä viereen, avoimen ikkunan ääreen, joka oli kadulle päin. Maaseutu tuolla himmeni vähitellen. Ihmiset palasivat kotiliettensä ääreen. Pikku tulet syttyivät taloissa kaukana. He olivat nähneet tämän kaiken tuhannenkin kertaa. Mutta kohta eivät he nyt sitä enää huomanneet. He alkoivat puhua keskenään katkonaisin sanoin. He mainitsivat ennen toisilleen kaikenlaisia jo arvattuja ja illan kuluessa sattuneita pikku onnettomuuksia, yhä uudistuvalla mielenkiinnolla. Sitten he vaikenivat taas pitkäksi aikaa; tai Louisa mainitsi ilman mitään näennäistä syytä jonkin muiston, jonkin jo unohdetun tarinan, joka pälkähti hänen päähänsä. Hänen kielensä vapautui vähitellen, kun hän nyt tunsu rakastavan olennon läheisyyden. Hän ponnisti voimansa puhuakseen. Se oli hänelle tosiaan vaikeaa: sillä hän oli tottunut vetäytymään syrjään omiensa joukosta; hän oli pitänyt poikiaan ja puolisoaan liian älykkäinä voidakseen puhella heidän kanssaan; hän ei ollut tohtinut yhtyä heidän seurusteluunsa. Christophen hellä vaalinta oli nyt hänelle jotain aivan uutta ja kovin suloista, mutta se nöyryytti häntä. Äiti haeskeli sanoja, hänen oli vaikea ilmaista ajatuksiaan; hänen lauseensa jäivät keskeneräisiksi, epäselviksi. Joskus hän häpesi, mitä oli sanonut; hän vilkaisi poikaansa ja vaikenä keskellä jotakin tarinaa. Mutta Christophe puristi hänen kättänsä, ja silloin äiti rauhoittui. Christophen oli vallannut syvä rakkaus ja sääli tuota lapsellista ja äidillistä olentoa kohtaan, johon hän lapsena oli turvautunut ja joka nyt etsi hänestä itselleen tukea. Ja nuo pikkupakinat, joista muilla kuin hänellä ei olisi ollut syytä laisinkaan välittää, nuo ilottomaksi ja kesken kehitystään jääneen elämän vähäpätöiset muistot, joilla Louisalle näytti kuitenkin olevan ääretön arvo, ne tuottivat nyt Christophelle alakuloista huvia. Joskus koetti hän keskeyttää äitinsä tarinat: hän pelkäsi muistojen tekevän

äidin vieläkin surullisemmaksi; ja hän vaati äitiään menemään levolle. Louisa ymmärsi hänen tarkoituksensa ja vastasi hänelle katsoen häneen kiitollisuutta puhuvin silmin:

— Ei, vakuutan sinulle, tämä tekee minulle hyvää; ollaan nyt vielä hetki näin.

He istuivat siinä aina myöhään yöhön, kunnes koko kaupunki ympärillä nukkui. Silloin toivottivat he toisilleen hyvää yötä; Louisa oli saanut hiukan keveämmäksi tuskiansa taakkaa, ja Christophe oli melkein pä ylpeä tästä uudesta kuormasta, jonka hän oli lisännyt entiseensä.

Sitten tuli muuttopäivä. Sen edellisenä iltana istuivat he tavallista kauemmin äidin huoneessa sytyttämättä tulta. He eivät puhuneet mitään. Silloin tällöin vaikeroi Louisa: "Voi, hyvä Jumala!" Christophe koetti kääntää hänen huomiotaan kaikenlaisiin pikku seikkoihin, jotka koskivat huomista muuttoa. Louisa ei tahtonut mennä levolle. Christophe pakotti hänet siihen hellästi. Mutta hän itsekään ei mennyt maata pitkään aikaan, vaikka oli jo noussut ylös kamariinsa. Hän seisoi ikkunan ääressä ja koetti katseillaan tunkea läpi pimeyden, nähdä viimeisen kerran joen häilyvät varjot tuolla alhaalla talon juuressa. Hän kuuli tuulen suhisevan Minnan puutarhan suurissa puissa. Taivas oli musta. Kulkijoita ei kaduilla. Alkoi langeta kylmä sade. Tuuliviirit vingahtelivat. Jossakin naapuritalossa itki lapsi. Yö painoi maailmaa ja sielua kuin murskaava murhe. Yksitoikkoiset hetket vierivät, puoli ja neljännestunnit vaipuivat särähtävin äänin yksi toisensa jälkeen mykkään hiljaisuuteen, jota säesti katoille ja kadun kivitykseen ropiseva sade.

Kun Christophe viimein jähmettynein sydämin ja jäsenen voi vetäytyä vuoteeseensa, kuuli hän, että alapuolella oleva ikkuna sulkeutui. Sängyssään tunsikin hän tuskallisin mieltein, kuinka kovaa köyhäin on kiintynyt menneisyyteensä, sillä

heillä ei ole oikeutta niinkuin rikkailla omistaa menneisyyttä; heillä ei ole maan päällä kotia, ei kontua, johon he voisivat muistonsa majoittaa: heidän ilonsa, tuskansa, koko heidän elämänsä on hajoitettu tuuleen.

Seuraavana päivänä muuttivat he rankkasateessa vähäiset huonekalunsa uuteen asuntoon. Vanha verhoilija Fischer oli lainannut heille rattaansa ja pienen hevosensa; ja hän tuli itse heitä hiukan auttamaan. Mutta he eivät voineet viedä uuteen paikkaan kaikkia huonekalujaan; sillä huoneisto, johon he nyt siirtyivät, oli paljon ahtaampi kuin entinen; Christophen täytyi pakoittaa äitinsä hylkäämään niistä vanhemmat ja tarpeettomimmat. Se ei käynyt aivan helposti; kaikkein vähäisimmilläkin oli äidille arvonsa; hän ei tahtonut jättää mitään: ei jalkarikkoa pöytää eikä särkynyttä tuolia. Fischerin oli pakko turvautua arvoonsa, joka hänellä oli isoisan vanhana ystävänä, ja auttaa nuhtein Christophea, jopa luvata säilyttää omassa asunnossaan joitakuita noista kalleista muistoista, kunnes Louisa itse joskus voisi ottaa ne haltuunsa; sillä Fischer oli hyvä mies ja ymmärsi kyllä Louisan surun. Silloin suostui Louisa eroamaan niistä, joskin sydämen surulla.

Toisillekin veljeksille oli ilmoitettu muutosta; mutta Ernest oli tullut edellisenä iltana ja sanonut, ettei hän voinut saapua muuttoon, ja Rudolf ennätti tilaisuuteen ainoastaan tuokioksi, keskipäivällä; hän katseli, kuinka huonekaluja kuormattiin, antoi neuvoja ja lähti touhuavan näköisenä omille asioilleen.

Matkue alkoi kulkea pitkin likaisia katuja. Christophe talutti suitsista liukkaalla kivityksellä kompastelevaa hevosta. Louisa käveli poikansa vieressä ja koetti parhaansa mukaan varjella itseään yhtämittaa lankeavalta sateelta. Ja viimein asetuttiin kosteaan huoneistoon, joka näytti matalan taivaan kalpeassa hohteessa vieläkin

synkemmältä, kuin se jo laadultaan oli. He eivät olisi jaksaneet vastustaa sielunsa lohduttomuutta, ellei uusi isäntäväki olisi ollut läsnä. Mutta kun muuttorekattaat olivat lähteneet takaisin ja heidän huonekalunsa olivat kasattuina sekaisin huoneessa ja Christophe ja Louisa istuivat illan pimetessä rentoina ja lamassa toinen jollakin arkulla, toinen säkin päällä, kuulivat he ulkoa portailta kuivaa ryiskelyä, ja sitten oveen naputettiin. Eulerin ukko astui sisään. Hän pyysi kohteliain sanoin anteeksi, että oli tullut häiritsemään rakkaita vuokralaisiaan; hän lisäsi toivovansa, että he tulisivat hiukan juhlimaan hänen kotiinsa tämän onnellisen perillesaapumisen ensimmäistä iltaa ja syömään illallista hänen perheensä parissa. Louisa oli niin suruunsa vaipunut, että tahtoi kieltäytyä, eikä myöskään Christophea tällainen kodikas kokous liioin viehättänyt; mutta ukko pyysi pyytämistään, ja kun Christophe ajatteli, että hänen äitinsä olisi parempi päästä pois, ettei hän saisi olla tätä ensimmäistä iltaa yksinään omine ajatuksineen uudessa asunnossa, niin hän vaati äitinsä suostumaan kutsuun.

He menivät alakertaan; siellä he tapasivat koolla koko perheen. Siihen kuuluivat tuo vanhus, hänen tyttärensä, hänen vävynsä Vogel ja hänen tyttärensä lapset, poika ja tyttö, jotka olivat hiukan vanhempia kuin Christophe. Kaikki kiiruhtivat tulijain ympärille, toivottivat heidät tervetulleiksi, kysyivät, olivatko he väsyneitä, olivatko tyytyväisiä huoneisiinsa, tarvitsivatko jotakin; tekivät heille lukemattomia kysymyksiä, joita Christophe ei voinut ymmärtää, niin päästä pyörällä hän oli, sillä he puhuivat kaikki yhtäikaa. Keitto odotti jo pöydässä: he asettuivat aterialle. Mutta hälinä ei loppunut. Amalia, Eulerin tytär, ryhtyi perehdyttämään Louisaa kaikenlaisiin tämän kaupunginosan paikallisasioihin, sen topografiaan, talon tapoihin ja hyviin puoliin; hän ilmoitti heti hetken, milloin maitokuski saapui sinne, milloin siellä noustiin ylös, minkä

kauppiaiden kanssa oltiin asioissa ja mitä hintoja maksettiin. Amalia ei hellittänyt, ennenkuin oli selittänyt kaikki juurta jaksain. Louisa koetti torkuksissaankin seurata tarkkaavasti näitä opastuksia; mutta huomautuksista, joita hän tohti tehdä, näkyi, ettei hän ollut ymmärtänyt mitään; ja ne saivat Amalian kiihtymään, niin että hän oikein huudahteli ja purki uudestaan neuvonsa. Euler, vanha oikeudenkirjuri, selitteli Christophelle musikaalisen uran vaikeuksia. Toinen Christophen vierustovereista, Amalian sisar Rosa, puhui yhtämittaa illallisen alusta alkaen, puhui sellaisella halulla, ettei hänellä ollut aikaa henkäistäkään: hän oli tikahtua keskellä lausetta; mutta hän alkoi aina uudestaan. Vogel murisi jörönä moitteita ruuasta. Ja siitä asiasta syntyi nyt kiihkeitä väittelyitä. Amalia, Euler ja pikku tyttö keskeyttivät toisten puheita tahtoen hekin yhtyä väittelyyn; ja sitten syntyi loputtomia erimielipiteitä kysymyksestä, oliko lihamuhennoksessa liiaksi suolaa vai eikö tarpeeksikaan: he vaativat toisiaan todistajiksi; ja luonnollisesti ei yksikään ollut samaa mieltä kuin toiset. Jokainen halveksi nyt vierustoverinsa makua ja luuli omaansa ainoaksi oikeaksi ja järkeväksi. Siitä olisi riittänyt väittelyä vaikka tuomiopäivään saakka.

Mutta lopuksi kaikki saavuttivat yksimielisyyden ruikutellen ajan yleistä pahuutta. Kaikki heltyivät tunteellisesti säälimään Louisan ja Christophen huolia ja kiittelivät liikuttavin sanoin Christophea ja hänen uljasta elämäänsä. He eivät rajoittuneet muistamaan ainoastaan näiden vieraittensa onnettomuuksia, vaan myöskin omiaan ja ystäviensä ja kaikkien niiden, jotka he tunsivat; ja he päättelivät yksimielisesti, että kaikki hyvät ihmiset ovat aina onnettomia ja etteivät muut kuin itsekkäät ja kunnottomat saa maailmassa iloa. He lopettivat johtopäätökseen, että elämä on surullista, ettei se ole

minkään arvoista, vaan että olisi paljoa parempi olla kuollut, jos ei. Jumalan tahto nähtävästi nimenomaan olisi, että meidän on täällä eletävä kärsiäksemme. Koska nämä ajatukset lähenivät Christophen sen aikuista pessimismiä, niin heräsi hänessä nyt vierasisäntiään kohtaan suurempi kunnioitus, ja hän sulki silmänsä heidän pikku heikkouksiltaan.

Kun hän meni äitinsä kanssa takaisin omalle puolelleen, jossa kaikki oli epäjärjestyksessä, tunsivat he itsensä alakuloisiksi ja väsyneiksi, mutta eivät niin yksinäisiksi kuin ennen; ja kun Christophe sitten loikoi silmät auki sängyssään ja tuijotteli yöhön, voimatta päästä uneen liiasta väsymyksestä ja kaupunginosan melutessa ympärillä, kun hän kuunteli siinä raskaiden ajoneuvojen rakennusta täristävää vierinää ja alemmassa kerroksessa nukkuvan perheen kuorsauksia, niin koetti hän suorastaan jo vakuuttaa itselleen, että hän oli nyt jos ei juuri onnellinen, niin edes vähemmän onneton kuin ennen, — täällä, noiden kunnan naapureiden keskuudessa, jotka olivat tosin melkoisen ikäviä, mutta kärsivät samoja vaivoja kuin hänkin ja näyttivät ymmärtävän häntä, niinkuin hänkin luuli heitä ymmärtävänsä.

Mutta kun hän viimein hervahti uneen, heräsi hän aamun sarastaessa kiusallisesti naapuriensa ääniin, jopa riitelyyn, joka kaikui alemmasta kerroksesta, ja pumpun vinguntaan: joku nosti aivan vimmoissaan vettä ja ryhtyi sitten huuhtelemaan koko pihaa ja portaita.

Justus Euler oli pieni, kumarainen vanhus; hänen silmänsä olivat levottomat ja yrmeät, kasvot punaiset, ryppyiset ja karvaiset, ikenet hampaattomat, ja parta, jota hän ei väsynyt alinomaa riuhtomasta, huonossa kunnossa. Hän oli kelpo mies, hiukan ahdasmielinen, syvästi siveellinen luonne; ja niinpä hän oli viihtynyt erinomaisesti isoisan

seurassa. Väitettiin, että hän muistuttikin isoisää. Ja todellakin hän oli kyllä samaa sukupolvea ja kasvatettu samoihin periaatteihin; mutta Jean-Michelin vankkaa fyysillistä elämää ei hänellä ollut; toisin sanoen: vaikka hän ajattelikin lukuisissa seikoissa samoin kuin isoisä, ei hän pohjaltaan muistuttanut häntä yhtään; sillä ihmisethän tekee paljoa enemmän temperamentti kuin ajatukset; ja kuinka erilaisiksi älypuoli luoneekin heidät joko teennäisesti tai todellisesti, johtuu suurin erotus ihmisten kesken kuitenkin siitä, ovatko he hyvinvoipia vai eivät. Eulerin ukko ei ollut ensinmainittua lajia ihmisiä. Hän puhui moraaliasioista samalla tavalla kuin isoisä. Mutta hänen moraalinensa ei ollut samanlaista kuin ukin: sillä ei ollut ukin vankkaa vatsaa, hänen keuhkojaan eikä hänen joviaalia voimaansa. Kaikki hänessä ja hänen läheisissään oli rakennettu itarammalle ja suppeammalle pohjalle. Oltuaan neljäkymmentä vuotta virkamiehenä ja vetäydyttyään yksityiselämään, kärsi hän nykyään tuota toimettomuuden tuskaa, joka on niin raskas sellaisille vanhuksille, jotka eivät ole säästäneet viimeisiksi ikävuosikseen sisällisen elämän varastoja. Kaikki hänen luontaiset tai omistetut samoin kuin hänen ammattinsa antamatkin tottumukset olivat painaneet häneen jotakin pelonomaista ja nureksivaa, joka ilmeni jossakin määrin myöskin kaikissa hänen lapsissaan.

Justus Eulerin vävy, Vogel, linnankanslian virkamies, oli noin viisikymmenvuotias. Hän oli kookas, vankka ja aivan kaljupäinen, ohimot kultaisten silmälasien aisoissa. Ja vaikka hän olikin aika hyvinvoivan näköinen, luuli hän olevansa sairas, ja olikin sitä varmaan, vaikkeivät häntä tietävästi vaivanneetkaan kaikki taudit, joita hän uskoi itsellään olevan, vaan pelkästään saivartelevan ammatin luoma henkinen ärtyisyys ja istuvasta elämästä seurannut vähäinen ruumiillinen rappioituminen. Tuo muuten sangen

uuttera ja lahjakaskin mies, joka oli jossakin määrin sivistynyt, oli nykyaikaisen luonnottoman elämän uhri ja oli joutunut, niinkuin monet pulpettinsa ääreen kytketyt virkailijat, hypokondrian pahanhengen valtaan. Hän oli noita onnettomia, joita Goethe aikoinaan mainitsi sanoilla: "Ein trauriger ungriechischer Hypochondrist" — "synkkä epäkreikkalainen hypokondristi"; — sellaisia Goethe sääli, mutta karttoi kuitenkin tarkoin heitä.

Amalia ei ollut perinyt kummankaan miehisen omaisensa tapoja. Hän oli vankkatekoinen, hälisevä — ja toimintahaluinen, eikä heltynyt puolisonsa valitusvirsistä; hän ravisteli päin vastoin miestänsä rajusti liikkeelle. Mutta ainaisessa yhdessäolossa ei mikään yksilöllinen voima jaksaa pitää puoliaan; ja jos avioliitossa toinen on neurasteenikko, on hyvin mahdollista, että molemmat ovat sitä muutaman vuoden kuluttua. Vaikka Amalia taisteli Vogelä vastaan tottumuksesta ja luonteensa vaatimuksesta, niin joku hetki myöhemmin vaikeroi hän vielä ankarammin kuin hänen miehensä kohtaloaan; ja koska hän siirtyi äskeisistä kiukun puuskista ilman väliasteita ruikutuksiin, ei hän suinkaan ollut hyväksi miehelleen; hän päinvastoin lisäsi kaksinverroin hänen vaivaansa tullen hänen typeryyksiensä korviahuumaavaksi kaiuksi. Amalia ei lopulta kuormannut kaikenlaisilla vaivoilla ainoastaan Vogel-poloista, miestänsä, joka joutui suorastaan kauhun omaksi kuullessaan valituksensa tämän kaiun suunnattoman suuriksi vahvistamina, vaan hän kuormasi niillä koko maailman ja itsensäkin. Samoin otti Amalia lopulta tavakseen ruikutella hankin terveyttään, aivan aiheettomasti, sillä se oli vankka; ja samoin isänsä, tyttärensä ja poikansa terveyttä. Se tapa muuttui sitten hänessä maniaksi: kun hän aina sitä puhui, tuli hän siitä vakuutetuksikin. Pieninkin vilustuminen otettiin traagillisesti vastaan; kaikesta kasvoi huolten syy. Vieläpä enemmänkin: kun perheessä voitiin hyvin, kiusasi